

239. *Obi. 1.* Ius naturale est indeterminatum. *Atqui* ius indeterminatum est nullum. *Ergo*...

Resp. Dist. mai.: Est indeterminatum quoad omnia, *nego*, quoad aliqua, *conc.* Ius naturale consistit in universalibus principiis, quae in se ipsis sunt omnino clara, et ex quibus multae conclusiones facillime deducuntur. Conclusiones autem remotiores deducere et ea determinare, quae in iure naturali indeterminate continentur, est auctoritatis positivae. Sicut enim generatim lex positiva se habet ad legem naturalem, ita etiam ius positivum se habet ad ius naturale. Derivatur enim ius positivum e iure naturali tum per conclusionem tum per determinationem (n. 188).

Obi. 2. Si ius naturale esset verum ius, possent iudices civiles legitime ad illud recurrere. *Atqui* nullibi hoc licitum est. *Ergo*...

Resp. Dist. mai.: Si ius naturale esset verum ius, posset iudex supremus, qui simul est legislator, recurrere ad ius naturale, *conc.*, iudices inferiores, qui ex contractu obligantur ad iudicandum secundum leges positivas, *subdist.:* ad diiudicandam iustitiam legis positivae, *conc.*, ad eam praetermittendam, supposito quod officium iudicis exercere velint, *nego.* Etiam iudices inferiores debent respicere ad ius naturale ad diiudicandam iustitiam legis positivae. Si legem positivam iuri naturali manifeste contradicere animadvertunt, debent munus iudicis recusare. Posito autem, quod velint officio iudicis fungi, debent iudicare secundum leges positivas. Ceterum etsi iudices inferiores non possint contra legem positivam recurrere ad ius naturale, inde non sequitur ius positivum non supponere ius naturale ut suum necessarium fundamentum.

Obi. 3. Iuris finis est ordinare relationes hominum sociales. *Atqui* haec ordinatio procedit ab auctoritate civili. *Ergo* etiam ius ab eadem procedit.

Resp. Dist. mai.: Iuris finis est ordinare relationes sociales tum intra tum extra societatem civilem (v. g. familiam, relationes sociales inter individua etc.), *conc.*, solum relationes sociales in societate civili, *nego.* *Dist. min.:* Haec ordinatio procedit ab auctoritate civili quoad omnes relationes sociales, *nego*, quoad relationes sociales in civitate, *subdist.:* quatenus debet ius naturale applicare et determinare, *conc.*, quatenus totum ordinem socialem primum creare debet, *nego.*

Obi. 4. Ius est coactivum. *Atqui* ius extra societatem civilem non est coactivum. *Ergo* non existit extra societatem civilem.

Resp. Dist. mai.: Coactivitas est de essentia iuris, *nego*, est generatim proprietas iuris, *subdist.:* nomine coactivitatis intellegendo

actuale cogendi possibilitatem (coactivitatem in actu secundo), *nego*, hoc nomine intellegendo facultatem adhibendi vim physicam, quantum per circumstantias licet et fieri potest (coactivitatem in actu primo), *conc.* *Dist. min.:* Extra societatem civilem ius non est coactivum, i. e. non adest facultas adhibendi vim physicam ad tuenda iura, *nego*, non adest possibilitas actualis cogendi, *subdist.:* nulla, *nego*, generatim non sufficiens, *conc.* Potest etiam extra statum civilem quilibet sua iura vi tueri. Quod autem haec vis plerumque non sit sufficiens, nihil aliud demonstrat, nisi societatem civilem generatim esse necessariam ad tuenda efficaciter iura hominum naturalia.

ARTICULUS IV.

DE RELATIONE INTER ORDINEM IURIDICUM
ET MORALEM.

THESIS XLI.

240. Ordo iuridicus est pars universi ordinis moralis; proinde reicienda est separatio ordinis iuridici ab ordine morali, prout a Kantio statuitur.

(*Meyer*, Instit. iur. nat. I, n. 507. *Costa-Rossetti*, Philos. mor. p. 232. *Moralphil.* I 514.)

St. Q. *Kantius*, cui praeiverat C. Thomasius, ordinem iuridicum penitus ab ordine ethico divellit. Haec sunt praecipua capita theoriae iuris Kantianae: Duplex distinguitur ordo practicus respectu hominum: *ethicus* et *iuridicus*, qui inter se plane diversi sunt.

Differunt enim:

1. *fonte*, quia ordo iuridicus (officia iuridica) procedit a legislatione *externa*, ordo ethicus a legislatione *interna* rationis autonomae;

2. *fine*. Finis legis externae est libertas *externa*. Leges enim externae (civiles) determinant condiciones, sub quibus aequalis omnium libertas coexistere possit. Propterea ius a Kantio definitur «complexus condicionum, quae requiruntur, ut libertas unius cum aequali libertate omnium secundum universalem legem libertatis consistere possit». Finis vero legis internae est libertas *interna*, quae in eo consistit,

ut homo in agendo independens sit ab aliis motivis et unice ducatur motivo officii;

3. *obiecto*. Nam leges iuridicae, i. e. ab externa auctoritate latae, solum versantur circa actiones externas; neque curant *motivum*, ex quo actio fiat, sed solum postulant conformitatem externam cum lege seu *legalitatem*; lex vero ethica se extendit ad actiones tum internas tum externas. Praecipit enim, ut id, quod a legislatione externa praescribitur, etiam libere fiat ab homine ex motivo officii. Observatio enim ordinis iuridici est secundum Kantium *postulatum rationis*, quia necessaria est ad libertatem externam, sine qua libertas interna consistere nequeat. Ideo ratio ex motivo officii sibi imponit obligationem observandi ordinem iuridicum; hinc solum indirecte ordo iuridicus fit ethicus;

4. *obligatione*. Nam legislatio externa *ex se* non obligat in conscientia, sed solum coactione externa nititur; quare ius secundum Kantium «concipi potest tamquam possibilitas omnimodae coactionis mutuae compossibilis cum aequali omnium libertate».

Ex dictis patet secundum Kantium utrumque ordinem ethicum et iuridicum, licet ceteroquin sint diversi, in eo convenire, quod pro fine habeant tueri libertatem et independentiam hominis in agendo, ita ut homo semper maneat liber et finis in se, numquam vero fiat medium pro alio. Habent enim omnes homines unum ius innatum, primigenium et aequale, scilicet *ius libertatis*.

241. PARS I. Ordo iuridicus est pars ordinis moralis.

Prob. 1. Ex conceptu ordinis moralis. Ordo moralis universus comprehendit omnia, quae necessaria sunt, ut activitas hominis libera secundum omnem respectum sit bona seu recte ordinata. *Atqui* ad haec etiam pertinet ordo iuridicus. *Ergo* hic pertinet ad ordinem moralem.

Prob. mai. Maior videtur per se evidens. Morale enim derivatur a more. *Ergo* quidquid requiritur, ut hominum mores recti et boni sint, pertinet ad ordinem moralem. Praeterea patet ex iis, quae diximus de lege naturali (n. 185):

Lex naturalis prohibet omnia, quae sunt natura sua homini mala, et praecipit, quae necessariam habent honestatem.

Prob. min. Homo enim natura sua socialis est. «Ea igitur, sine quibus societas humana conservari non potest, sunt homini naturaliter convenientia» vel bona. «Huiusmodi autem sunt: unicuique, quod suum est, conservare et ab iniuriis abstinere» (*S. Thom.*, C. gent. l. 3, c. 129). Porro unicuique dare, quod suum est, et abstinere ab iniuriis, v. g. non committere homicidium vel furtum, vel contractus rite initos servare, sunt strictissima officia iuridica, quae qui violat, violat ordinem iuridicum. *Ergo* ordo iuridicus est pars ordinis ethici.

Prob. 2. Ex conceptu iuris. Ius significat vel iustum vel legem vel facultatem moralem (n. 226). *Atqui* secundum omnes significationes pertinet ad ordinem moralem. *Ergo*.

Prob. min. a) Si significat *iustum*, est obiectum formale virtutis, quae inter morales est una ex praecipuis, scilicet *iustitiae*. Iustitiam exercere est certe actus moralis. Porro hoc non solum valet respectu eorum, quae per ipsam naturam sunt iusta, sed generatim de omnibus, quae aliis ut sua debentur propter facta sive naturalia sive positiva et libera. Sic nemo potest pactum libere initum violare, quin violet iustitiam et legem naturalem.

b) Si significat *legem*, ius pertinet formaliter ad legem naturalem vel ex ea derivatur, sive per modum conclusionis sive per modum determinationis. In utroque autem casu obligat in conscientia nec violari potest, quin peccetur et homo a fine ultimo avertatur.

c) Si significat *facultatem* moralem, est aliquod posse in ordine spirituali, cui in aliis correspondet strictum officium, quod violare nequeunt, quin violent iustitiam et peccent.

242. PARS II. Contra Kantium.

Prob. Haec pars ex priore colligitur. Praeterea contra Kantium haec animadvertenda sunt:

1. Kantius numquam satis distinguit ius dominativum et praeceptivum (ius sensu subiectivo et obiectivo n. 226). Omnia fere, quae dicit, aliquo modo referuntur ad ius *praecep-*

tivum (legem); quid autem sit ius *dominativum*, non explicat. Immo, si sibi constare velit, negare debet dari verum ius dominativum. Ius enim dominativum est facultas moralis ab aliqua lege concessa, cui respondet officium conscientiae in aliis; at Kantius negat ius esse aliquid morale. *Ergo* negare debet dari verum ius dominativum.

2. Falsum est auctoritatem externam, sivi divinam sive humanam, non imponere, generatim saltem, per legem *veram obligationem in conscientia*. Verum quidem est legem iuridicam de se solum postulare actionem externam neque per se praescribere motivum internum, sed 1) hoc valet etiam de legibus positivis non iuridicis, immo aliquo modo de legibus naturalibus, quae respiciunt ordinem externum. Sic dives, qui eleemosynas de facto dat, hanc legem implet, saltem ex parte, etsi id v. g. faciat ex mera impatientia. Dixi: ex parte; nam ut quis legem naturalem plene seu ex toto observet, etiam recta intentio interna requiritur. Dein 2) falsum est legem externam non obligare in conscientia ad actionem externam ponendam. Praeterea 3) falsum est hominem se ipsum obligare imperativo categorico ad illas actiones externas ex recto motivo ponendas; haec obligatio oritur ex lege naturali. Denique 4) falsum est legislationem externam posse esse contrariam ordini ethico; nequit enim dari obligatio ad rem intrinsece inhonestam.

3. Falsum est finem ordinis iuridici seu legislationis externae esse efficere, ut omnes *aequali libertate externa* fruantur. Finis legis civilis est bonum societatis civilis. Hoc autem bonum non consistit in aequali libertate omnium et multo minus in ea sola. Ceterum de hac sententia infra (n. 509) sermo recurret.

4. Kantius sibi contradicit. Ex una parte negat extra civitatem dari verum ius, quia asserit «ius et facultatem cogendi esse unum idemque»; ex altera vero parte admittit saltem ius *imatum* libertatis, quod omnibus aequaliter et inalienabiliter competat.

243. *Coroll. 1.* Ergo nihil simpliciter honestum esse potest, quod ordini iuridico repugnat. Ex conformitate tamen actionis

cum ordine iuridico nondum concludere licet ad eius *omnimodam* honestatem, quia ordo iuridicus est solum pars universi ordinis moralis. Ex eo v. g., quod hominis pectus vel caput sit sanum, non sequitur eum esse simpliciter sanum. E contrario ex eo, quod homo scitur esse simpliciter sanus, recte concluditur etiam pectus vel caput esse sanum.

Coroll. 2. Ergo reicienda est divisio Philosophiae moralis in Ethicam et Ius naturae. Ius naturae enim, si sumitur pro doctrina de ordine iuridico naturali, est pars Ethicae.

Obi. 1. Ius interdum se extendit ad actionem inhonestam. *Ergo* non pertinet ad ordinem moralem. *Prob. antec. exemplo:* Potest quis habere ius expellendi e domo sua tempore hiemis pauperem viduam cum infantibus, quae pretium locationis solvere non potest, nihilominus hac actione peccat.

Resp. Dist. antec.: Ius interdum se extendit ad actionem inhonestam formaliter spectatam, seu quatenus est mala, *nego*, materialiter spectatam, in quantum est exercitium libertatis circa rem suam, *subdist.:* ad eam valide ponendam, seu ita ut ratione iuris valida sit, *conc.*, ad eam licite ponendam, *nego*.

Finis *immediatus* iuris est libertas cuiusque in rebus suis, quapropter, quae de libertate universim, eadem etiam de iure dici possunt. Quamvis enim finis *remotior*, ob quem Deus homini iura confert, sit actio honesta, quia tamen vult, ut haec actio sit libera, debet eidem relinquere potestatem abusus.

Obi. 2. Ius est obiectivum. *Atqui* moralitas est aliquid subiectivum. *Ergo* ius non est morale.

Resp. Dist. mai.: Ius est obiectivum, si ius sumitur pro iusto et pro lege, *conc.*, si sumitur pro facultate morali, *subdist.:* i. e. habet fundamentum obiectivum in lege, *conc.*, non inest in subiecto, *nego*. *Dist. min.:* Moralitas est aliquid mere subiectivum, *nego*, aliquid subiectivum, quod obiectivam habet normam, *conc.*

Ceterum inter ius (facultatem) et moralitatem proprie non fieri potest comparatio, quia, quamvis utrumque pertineat ad ordinem moralem, tamen sunt inter se disparata. Ius enim est facultas quaedam, moralitas vero quidam modus, quo actus a ratione deliberata procedit. Si autem moralitas sumitur improprie pro bonitate morali actus, tunc praecise bonitas iustitiae est una ex variis speciebus bonitatis moralis et ius obiectum eiusdem.

Obi. 3. Officium iuridicum potest vi extorqueri. *Atqui* moralitas actionum extorqueri non potest. *Ergo* officium iuridicum non est morale.

Resp. 1. Syllogismus non concludit, quia adsunt quattuor termini. Conclusio deberet esse: *Ergo* officium iuridicum non pertinet ad moralitatem actionum, quod certe verissimum est, si moralitas sensu proprio (n. 55) sumitur, sed valet de omni omnino officio et nihil probat contra thesin nostram. Si autem in minore syllogismi moralitas sumitur pro officio morali:

Resp. 2. Conc. mai. Dist. min.: Officium morale, quod non est iuridicum, extorqueri non potest, *conc.*, quod est iuridicum, *subdist.*: i. e. non potest extorqueri libertas actionis et recta intentio, *conc.*, non potest externa impletio extorqueri, *nego.* Si adversarii dicunt officia moralia non esse coactiva, id dicunt ex praedictio scholae Kantianae et implicite supponentes ordinem iuridicum non pertinere ad ordinem moralem.

ARTICULUS V.

DE DIVISIONE IURIS ET OFFICIÏ.

§ I. DE DIVISIONE IURIS PRAECEPTIVI.

(Meyer, Institut. iuris nat. I, n. 569; Moralphil. I 534.)

244. Ius *praeceptivum*, prout scl. significat legem, dividitur eodem modo ut lex (n. 151). Praeterea hic notanda divisio iuris:

1. in ius *publicum* et *privatum*. Nomine iuris *publici* intelleguntur leges, quibus relatio inter subditos et totam societatem perfectam vel auctoritatem publicam ordinatur, et quae pro fine immediato habent bonum societatis quae talis. Ius *privatum* comprehendit leges, quae ordinant relationes civium inter se et immediate bonum individuorum spectant. Ius publicum subdividitur in ecclesiasticum et civile. Ius internationale partim publicum est, partim privatum;

2. in *ius strictum* et *ius aequum* (aequum et bonum). Legislator humanus legem in universali fert nec omnes casus particulares praevidet. Hinc contingere potest, ut in aliquo casu particulari propter speciales circumstantias lex scripta secundum rigorem verborum accepta nec iustitiae naturali

nec intentioni legislatoris respondeat. Ius igitur *strictum* est lex scripta secundum rigorem verborum intellecta; ius vero *aequum* est lex scripta praetermisso rigore verborum secundum exigentiam iustitiae naturalis et intentionem legislatoris moderata vel correctata. Propterea *Aristoteles* (Eth. I. 5, c. 10) aequum vocat iuris legitimi correctionem. Iuri aequo correspondet virtus aequitatis (n. 144);

245. 3. in ius *consuetudinis* et ius *scriptum*. Ius scriptum vocatur quaelibet lex scripta. Ius consuetudinis definitur *ius quoddam moribus institutum, quod pro lege suscipitur, cum deficit lex*. Distinguenda est consuetudo *facti*, quae solum est frequentia libere operandi eodem modo, et consuetudo *iuris*, de qua valet definitio modo tradita. Consuetudo iuris oritur ex consuetudine facti, si haec posterior est a) *rationabilis*, i. e. legi naturali non repugnans et bono communi utilis, b) *diuturna*, et c) *communis*, i. e. a maiore seu potiore parte communitatis introducta, et quidem cum voluntate se obligandi. Vim obligandi consuetudo accipit ex consensu vel legali (i. e. lege universali expresso) vel tacito legislatoris (*S. Thom.* I, 2, q. 97, a. 3 ad 3).

Consuetudo non solum legem constituere, sed etiam abrogare potest. Ut consuetudo legem abroget, non requiritur, ut sit bono communi utilis, sed solum ne ei sit nociva. Plus ergo requiritur, ut consuetudo legem constituat, quam ut obroget;

246. 4. in ius *naturale, gentium, civile*, quam tamen divisionem alii aliter intellegunt. Posteriores scholastici (a fine saeculi XVI) nomine iuris gentium intellegunt eas leges, quae sunt adeo propinquae legi naturali et commodae naturae rationali, ut omnes fere gentes in iis convenerint, quamvis eadem non sola ratione naturali, sed praecipue consuetudine gentium introductae sint. Leges, quae vi solius legis naturalis obligant, vocant ius naturae, eas vero, quae sunt a potestate civili introductae, ius civile. — Aliter S. Thomas post Aristotelem et iurisperitos romanos.